

KLIIMAMINISTEERIUM

Kaasrahastanud
Euroopa Liit

Aruanne

Vahearuanne täiendavate fondide kaasamisest
Viru alamvesikonna veemajanduskava meetmete
rakendamiseks.

Projekti tegevus F.3 „Temaatilised töögrupid“

Tallinn 2024

Aruande koostas LIFE IP CleanEST projekti Kliimaministeeriumi veeosakonna projektijuht Mari Sepp. Aruandes on kasutatud Keskkonnaameti ülevaadet Viru alamvesikonna veemajanduskava meetmete rakendamise rahastusallikatest. Kaasnevate projektide infot kogutakse partneritelt vastavalt nende teemavaldkonnale jooksvalt.

Aruanne on valminud LIFE IP CleanEST projekti raames, mida rahastavad Euroopa Komisjoni LIFE programm ja Eesti riik. LIFE programmi rahastuslepingu number on LIFE17 IPE/EE/000007. Aruanne kajastab autori seisukohti ja Euroopa Komisjon ei vastuta sisu kasutamise eest.

Sisukord

Summary	4
Sissejuhatus	6
1. Täiendavate rahastuste kaasamine integreeritud LIFE projekti juurde	8
2. Kaasnevate projektide korraldus ja rahastusallikad LIFE IP CleanEST projektis.....	10
3. Veemajanduskava meetmete maksumus ja rahastusega kaetus	13
4. Rahaliselt panustavad kaasnevad projektid	15
5. Projektid, mis toetavad meetmeid, ent mis rahaliselt ei panusta kaasnevatesse projektidesse .	17
6. Kaasnevate projektide eelarve	19
7. Planeeritavad kaasnevad projektid	19
8. Kokkuvõtte, järelused	20
9. Soovitused Viru alamvesikonna veemajanduskava meetmete kaasnevate projektide rahastusallikate ja sisu edaspidiseks korraldamiseks.....	21

Lisa 1: Viru alamvesikonna veemajanduskava meetmete maksumused perioodil 2022 - 2027

Lisa 2: Kaasnevate projektide ülevaattetabel

Summary

The interim report on complementary project funding in the Viru sub-basin focuses on mobilizing additional resources to implement measures under the Viru River Basin Management Plan (RBMP) within the framework of the LIFE IP CleanEST project (grant LIFE17 IPE/EE/000007). The report highlights progress made in attracting funds for complementary projects, providing insight into coordination and administrative structures, funding sources, ongoing and planned projects, and future funding needs.

Key Achievements and Observations

The LIFE IP CleanEST project has initiated actions to implement RBMP measures during the third management cycle (2022-2027) and has begun developing measures for the next cycle (2028-2033).

Funding Overview: To date, over 120 projects have secured funding, totaling €131,811,210. This significantly exceeds the original €60 million goal, demonstrating a 44% increase.

Key Impact Areas

Addressing residual pollution: The Purtse River and its tributaries have undergone significant remediation efforts, with further work required to mitigate residual contamination.

Decentralized sanitation systems: Approximately 75 projects focusing on wastewater management, drainage systems, and water treatment infrastructure have been initiated or completed.

Nature-based solutions (NBS): Ongoing projects promote ecological restoration and urban resilience to tackle pluvial flooding and other climate-related risks.

Funding Challenges

Securing co-financing remains a risk area due to factors such as economic instability, inflation, and changes in national priorities. External risks, including the COVID-19 pandemic, geopolitical tensions, and fiscal constraints, have compounded these challenges.

Future Recommendations

Expanding Funding Sources: Broaden the network of funding channels by leveraging EU programs such as Horizon Europe, Just Transition Fund, and Interreg, and engage the private sector through public-private partnerships.

Strengthening Project Networks: foster collaboration among municipalities and key stakeholders to align complementary projects with larger-scale initiatives like LIFE LATESTadapt and LIFE UrbanStorm.

Enhancing Impact Assessment: improve monitoring systems to evaluate the effectiveness of measures, with a focus on legacy pollution, nutrient runoff, and habitat restoration.

Advancing Nature-Based Solutions: Prioritize the implementation of green infrastructure and NBS to address pressing challenges such as water quality improvement and urban flooding.

Conclusion

The LIFE IP CleanEST project has made a lot of effort to implement the measures the Viru sub-basin through project actions and complementary funding. While challenges remain, especially in securing co-financing, the project demonstrates a robust foundation for achieving its objectives by the end of the RBMP cycle in 2027. Continuous effort to secure diverse funding sources and refine implementation strategies will be crucial for further success.

The report is prepared within Action F.3 „Thematic Working Groups“. Report is deliverable „An interim report on the inclusion of complementary funds in the implementation of the Viru river basin management plan“, the deadline of the report is 31.12.2024.

Sissejuhatus

LIFE IP CleanEST projekti (grant LIFE17 IPE/EE/000007) eesmärk on Ida-Eesti vesikonna Viru alamvesikonna veemajanduskava III perioodi 2022 – 2027¹ meetmete rakendamine ning IV perioodi 2028 – 2033² meetmete väljatöötamine. Euroopa Liidu Veepoliitika raamdirektiiv³ näeb ette, et aastaks 2027 peab olema saavutatud vete hea seisund, mis tähendab kas mõõdetud head seisundit veekogumites või et meetmed on rakendatud.

Veemajanduskava on meetmete kogum, mis koostatakse kuue aasta peale ning sellega määratakse ära milliste pinna- ja põhjaveekogumite seisundeid on vaja parandada ning mida selleks ette võetakse. Täpsem informatsioon veemajanduskavadest on leitav keskkonnaportaalist⁴.

Eestis on kokku 635 vooluveekogumit, millest Viru alamvesikonnas on 76 ning neist on LIFE IP CleanEST projekti hõlmatud 38 halvas või väga halvas seisundis veekogumit. Viru alamvesikonnas on 2 rannikuveekogumit, millest mõlemate osas tehakse projektis sisekoormuse uuring ning 5 seisuveekogumit, mida ei ole projekti hõlmatud. Põhjaveekogumeid on Eestis 31, neist 9 on Viru alamvesikonnas.

Pinnaveekogumite seisundiklassid ja vesikondadesse jäävate kogumite nimekirjad on määratud vastavas õigusaktis⁵. Põhjaveekogumite seisundiklassid ja nimekiri on määratud vastavas õigusaktis⁶

LIFE IP CleanEST on integreeritud veemajanduskava projekt, millesse hõlmatud veekogumite seisundi parandamiseks ettenähtud meetmete rakendamisele lisaks on kohustus otsida täiendavaid vahendeid neile meetmetele, mida projekti pole sisse võetud. Nii saab täita projekti eesmärgi rakendada kõiki meetmeid piirkonnas. Täiendavate vahendite leidmist nimetatakse „kaasnevateks projektideks“ ehk sama piirkonna meetmete rakendamise muid rahalisi vahendeid.

Aruandes teeme ülevaate LIFE IP CleanEST projekti kaasnevatest projektidest, nende ellu kutsumisest ning rahastusallikatest, mille abil meetmeid rakendada saab. Aruande inglisekeelne vaste rahastusleppes on „*An interim report on the inclusion of complementary funds in the implementation*

¹ Veemajanduskavad 2022 – 2027 <https://kliimaministeerium.ee/veemajanduskavad-2022-2027>

² Veemajanduskavad 2028 – 2033 <https://kliimaministeerium.ee/veemajanduskavad-2028-2033-koostamise>

³ Euroopa Liidu Veepoliitika raamdirektiiv <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2000/60/oj>

⁴ Veemajanduskavad keskkonnaportaalis <https://keskkonnaportaali.ee/et/teemad/vesi/veemajanduskavad#Veteterviseplaan>

⁵ Keskkonnaministri määrus nr 19,16.04.2020 „Pinnaveekogumite nimekiri, pinnaveekogumite ja territoriaalmeri seisundiklasside määramise kord, puinnaveekogumite ökoloogiliste seisundiklasside kvaliteedinäitajate väärtused ja pinnaveekogumiga hõlmamata veekogude kvaliteedinäitajate väärtused <https://www.riigiteataja.ee/akt/121042020061>

⁶ Keskkonnaministri määrus nr 48, 29.06.2022 Põhjaveekogumite nimekiri ja nende eristamise kord, seisundiklassid ja nende määramise kord, seisundiklassidele vastavad keemilise seisundi määramiseks kasutatavate kvaliteedinäitajate väärtused ja koguselise seisundi määramiseks kasutatavate näitajate tingimused, põhjavett ohustavate saasteainete nimekiri, nende sisalduse läviväärtused põhjaveekogumite kaupa ja kvaliteedi piirväärtused põhjavees ning taustataseme määramise põhimõtted <https://www.riigiteataja.ee/akt/102102019005>

of the Viru river basin management plan“. Tegemist on *deliverable* aruandega, mis tähendab, et aruande koostamine ja esitamine rahastajale on kohustuslik, see laetakse üles aruannete esitamise portaali BUTLER, registreeritakse Kliimaministeeriumi dokumendihaldussüsteemis ning avalikustatakse koos lisadega LIFE IP CleanEST projekti kodulehel lifecleanest.ee aruannete rubriigis. Aruande valmimise tähtaeg rahastusleppes on 31.12.2024. Aruanne valmib tähtaegselt ja kajastab kaasnevate projektide reegleid, põhimõtteid, korraldust, kaasatud rahastust ja muud informatsiooni valmimistähtaja kuupäeva seisuga. LIFE IP CleanEST projekt kestab peale selle aruande valmimist veel neli aastat kuni 31.12.2028, mille jooksul võivad korraldus ja põhimõtted muutuda või kaasatud rahastuse hulk hilisema kontrolli tulemusena täpsustuda. Tähtajaga 31.07.2028 valmib projektis kaasnevate projektide lõpparuanne, milles käsitletakse kogu perioodi jooksul kaasatud фонде, projekte ning kaasnevate projektide põhimõtete ja korralduse arenguid.

Kaasnevate projekti valdkonda raporteeritakse iga kahe aasta tagant rahastajale, Euroopa Komisjoni asutusele CINEAle esitatavas LIFE IP CleanEST projekti vahearuanandes. Järgmine, projekti III faasi, perioodi 01.01.2023 – 31.12.2024 vahearuande esitamise tähtaeg rahastajale on 31.03.2025. Kaasnevaid projekte käsitletakse nii selle vahearuande vastavas peatükis kui lisatakse vahearuande juurde ka sinne aruanne.

1. Täiendavate rahastuste kaasamine integreeritud LIFE projekti juurde

LIFE programm näeb ette, et kaasnevate rahastustena tuleb kaasata rahalisi vahendeid väljaspool LIFE programmi. Näiteks teised EL fondid, riigisised rahastusallikad või muu, mis ei ole ei integreeritud ega traditsiooniline LIFE. *Application Guide for 2017 IPs (page 60)*⁷ on alus, mis ütleb originaalis inglise keeles: *Please also describe here the extent and quality of the mobilisation of other funds, in particular other EU funds for the purposes of the implementation of the given plan or strategy. Note that projects financed by any other strands of the LIFE programme (e.g. traditional projects, NCFE) will not be considered as mobilised funds even though their actions should be coordinated with the IP whenever relevant.*

Kaasnevate projektide puhul eeldatakse, et need kasvavad välja põhiprojektist (siin ja edaspidi käsitletakse kaasnevate projektide vaates LIFE IP CleanESTi kui põhiprojekti). Siiski võib olla kaasnevate projektide teke erinev, olulisim põhimõte on, et need täidaks veemajanduskava meetmete rakendamise eesmärki.

Eri tüüpi kaasnevad projektid on:

- 1) põhiprojekti tegevuse tulemusena valminud tööprojektid, mille rakendamiseks hangitakse rahastus järgmisest allikast;
- 2) piirkonna veemajanduskava meetmete rakendamiseks läbi põhiprojekti võrgustiku ellu kutsutud uue projektid;
- 3) meetmete rakendajate esitatud projektide positiivsed rahastusotsused, millele põhiprojekt ei ole otseselt kaasa aidanud (näiteks vee-ettevõtete taristu investeeringuprojektid).

Samuti võib eri tüüpi projektide all käsitleda kaudseid projekte, mis panustavad näiteks teadlikkuse tõstmisesse; nulleelarvega projekte, näiteks ülikooli kraadiõppe teadustööd, mille raames tehakse veemajanduskava meetmega haakuv uuring.

Oluline põhimõte kaasnevate rahastuste raporteerimisel on see, et sama rahastust ei raporteerita mitme põhiprojekti kaasneva projekti rahastusena. See tähendab, et näiteks kaks LIFE projekti ei saa enda kaasneva projektina näidata teise EL fondi ühte konkreetset projekti ja selle eelarvet. Küll aga on võimalik eelarvelises mõttes raporteerida ühte kaasnevat projekti kahes või enamas põhiprojektis nii,

⁷ Application Guide for 2017 IPs ei ole enam veebipõhiselt leitav. Viide on oktoobris 2024 e-kirja teel konsulteeritud ELMEN-EEIG monitoorijaga

et iga põhiprojekti jaoks võetakse kaasnevast projektist välja just selle põhiprojektiga haakuvad tegevused ja eelarve ning märgitakse ühe põhiprojekti juurde.

Rahastaja soovib raportites teada, kuidas välditakse kaasneva rahastuste topelt raporteerimist. Eestis oleme integreeritud LIFE projektidega võrgustikuga loonud info- ja kogemuste vahetamise süsteemi, kus kohtume projekti korraldusmeeskondadega kaks korda aastas ning kohtumistel vahetame infot ka kaasnevatest projektidest. Uue perioodi (2021 – 2027) rahastuste konsortsiumiprojektides on tavapäraselt sees ka tööpakett, mille kaudu juhitakse kaasnevate projektide ellu kutsumist, uute finantsvahendite leidmist ning uuelaadseid lähenemisi meetmete rahastamisele. Kliima, elurikkuse ja keskkonnaprojektide ellu kutsumist ja osaliselt või täielikult rakendamist suunatakse SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse (KIK) katuse alla, kes üksiti juhib uute rahastuste tööpakette konsortsiumiprojektides. Ühest kohast juhitud rahastusallikate korraldus aitab vältida kaasneva rahastuse topeltraporteerimist ning ühiste reeglite järgi juhtimist.

Raporteerimisel eelistatakse kaasnevate projektidena konkreetsete projektide loendit ühe reana esitatud näiteks struktuurivahendite meetme või valdkonnaprogrammi rahastuse asemel. Projektide loend võimaldab siduda veemajanduskava meetmed konkreetse projektiga ja jälgida kaasneva projekti sisulist tulemuslikkust ehk mõju veekogumi seisundile.

2. Kaasnevate projektide korraldus ja rahastusallikad LIFE IP CleanEST projektis

LIFE IP CleanEST projekti kaasnevate projektide ellukutsumine, haldamine, raporteerimine ja koostöö nendega on projekti korraldusmeeskonna ülesanne. Tegevust toetab kaasnevate projektide töögrupp, mida organiseeritakse paindlikult vastavalt rahastusvajadusele. Projekti partneritel on samavõrd oluline osa, sest projekti sisuliste teemade põhiselt kasutatakse projektide haldamisel ning koostöö organiseerimisel partnerite tuge. Näiteks projekti partner Keskkonnaagentuur, kes vastutab rändetakistuste lahendamise eest, organiseerib Viru alamvesikonna rändetakistuste kaasnevate projektide teemas tervikinformatsiooni ning teema vajaduspõhiselt sama valdkonna projektidega koostööd. LIFE IP CleanEST projekti kaasnevate projektide ülesanne ei näe ette tegevust ega ressursi uuelaadsete rahastusmeetodite väljatöötamiseks, seetõttu on kaasnevatesse rahastustesse hõlmatud olemasolevad rahastusallikad.

Rahastusleppe kohaselt⁸ oli LIFE IP CleanEST projekti alguses taotlusega saadetud erinevaid projekte ligikaudu 38,4 miljonit euro ulatuses (nii EL-i kui ka riiklikud fondid). Lisaks on oodati rahastuse taotluse kohaselt, et LIFE IP CleanEST projekti jooksul on EL-i fondidest (Ühtekuuluvusfond, ERF, EAFRD, LIFE+ ja Horisont 2020) saadaval ligikaudu 40 miljonit eurot ning riiklikest fondidest (KIK, RITA programm – riiklik teadus- ja arendustegevuse rahastamise programm, erinevad ministriumid ja avaliku sektori asutuste eelarved) umbes 20 miljonit eurot.

Rahastusleppe tegevus F.3 toob välja kolm oodatavat tulemust kaasnevate projektide osas⁹:

- 1) Praktilise vahendina Viru alamvesikonna meetmete elluviimiseks koostatakse täiendavate fondide nimekiri, mis sisaldab nende kasutusvõimalusi ja abikõlblikkuse nõudeid, et leida täiendavat rahastust vesikonna majandamiskava meetmetele;
- 2) Sihtrühmad on teadlikud olemasolevatest täiendavatest rahastusallikatest ja taotleavad täiendavat rahastust;
- 3) Vähemalt kümme täiendavat rahastusallikat kogusummas ligikaudu 60 miljonit eurot on leitud ja kasutusele võetud Viru alamvesikonna veemajanduskava teiste meetmete elluviimiseks.

Taotlusesse kaardistatud rahastusallikate hulgas viidatakse ka LIFE programmile. LIFE programm on olnud oluline allikas uutele projektidele, ent reeglid (vt peatükk 1) ei luba LIFE programmi eelarvelises

⁸ LIFE IP CleanEST Grant Agreement, Annex II, Part C, Action F.3, page 352

⁹ LIFE IP CleanEST Grant Agreement, Annex II, Part C, Action F.3, page 354

mõttes kaasnevaks projektiks lugeda. Seetõttu kajastame loendis neid võimalikke fonde, millest antud toetus on eelarveliselt võimalik lugeda kaasneva rahastuse eelarvesse (nimekiri ei ole lõplik):

- 1) SA KIK Keskkonnaprogramm¹⁰
- 2) Teadus- arendusrahastu¹¹, sh
 - a. RITA programm, teaduse ja innovatsiooni arendamiseks¹²
- 3) RTK vahendatavad struktuurivahendid¹³, sh
 - a. Õiglase Ülemineku Fond¹⁴
- 4) Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfond¹⁵
- 5) Interreg¹⁶
- 6) Horizon Europe¹⁷
- 7) Ühtse Põllumajanduspoliitika toetusmeede¹⁸
- 8) Copernicus programm¹⁹
- 9) Euroopa Komisjoni grandid²⁰
- 10) Muud (nimekiri ei ole lõplik)

Sihtrühmi ehk veemajanduskava meetmete rakendajad on teavitatud ja juhendatud erinevate sihtrühmade kaupa igale sihtrühmale sobivast rahastusmeetmest nii seminaridel ja ümarlaudadel, mida tehakse LIFE IP CleanEST projekti tegevuse E.3 „Suhtlus ja teabevahetus Viru alamvesikonna veemajanduskava rakendajate vahel“ raames kui 1:1 suhtluses konkreetse rakendajaga. E.3 tegevuste raportid on eraldiseisvad dokumendid ning kajastatud ka projekti vahearuanetes, seetõttu siinne aruanne viitab tegevusele, selle sisu ja mõju saab lugeda teistest aruannetest.

Kolmas punkt pani ette kümne täiendava rahastusallika leidmise. Kui käsitleme rahastusallikatena erinevaid fonde, siis on aruande valmimise ajaks alates projekti taotlusest kaasatud neid 8 (lisandub m mitterahalise arvestusega LIFE programm): Ühtekuuluvusfond, Õiglase Ülemineku Fond, KIKi keskkonnaprogramm, hajaastustusprogramm, Interreg, RITA programm, Teadus- ja arendusrahastu ja Horizon. Kui arvestada, et projekte on taotletud ja ellu viidud erinevates rahastusperioodides ning et

¹⁰ <https://www.kik.ee/et/projektid/keskkonnaprogramm>

¹¹ <https://etag.ee/rahastamine/>

¹² <https://etag.ee/rahastamine/programmid/rita/>

¹³ <https://www.rtk.ee/toetuste-ulevaated-ja-oigusaktid/euroopa-liidu-valisvahendid/rakendusperiood-2021-2027>

¹⁴ <https://idavirufond.ee/>

¹⁵ <https://www.agri.ee/euroopa-merendus-kalandus-ja-vesiviljelusfond-2021-2027>

¹⁶ <https://interreg-baltic.eu/about/>

¹⁷ <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/programmes/horizon>

¹⁸ https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/rural-development_et

¹⁹ <https://www.copernicus.eu/et/voimalused/pakkumiskutsed-ja-toetused>

²⁰ <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/>

programmides on erinevaid allprogramme, siis on kokku kasutatud enam kui kümnet erinevat täiendava rahastuse allikat.

LIFE IP CleanEST projekti rakendamise käigus on kaasnevate projektide ülesehitus, sh fondide areng liikunud üksikutelt „tükide tegemiselt“, näiteks ühe asula reoveepuhasti rekonstrueerimine pigem võrgustikprojektidele. Viimaste puhul võib olla keerukam määrata piirkondlikkust, sest neid rakendatakse üle Eesti ja võrgustikprojektide eelarve on tegevusi läbivalt integreeritud, kust „tükki“ on keerukam välja võtta. Kui võtta võrgustikprojektist välja konkreetse objekti näiteks ehitus- või rekonstrueerimismaksumus, siis ei kajasta see võrgustikus tehtavat teavitustööd või personali kaasamise eelarvet.

3. Veemajanduskava meetmete maksumus ja rahastusega kaetus

Kolme vesikonna veemajanduskava meetmete hinnanguline maksumus perioodil 2022 – 2027 on 650 miljonit eurot. Ainuüksi pinnavee meetmeid on kõikide vesikondade peale 3000. Viru alamvesikonnas on 405 pinnavee meetet, millest 20 rahastab LIFE IP CleanEST. Lisaks on projekti hõlmatud 21 põhjaveemeedet ning 60 meetmele on projekt lisa rahastusallikas. Vesikondade põhiselt on meetmete maksumused kajastatud perioodi 2022 – 2027 veemajanduskava seletuskirjas ²¹

Tabel 4-2. Meetmete maksumus vesikondades*

	EE1 Lääne-Eesti vesikond	EE2 Ida-Eesti Vesikond	EE3 Koiva vesikond
Põhjavesi kogumipõhine	689 000	7 317 038	0
Pinnavesi kogumipõhine	9 854 000	55 660 024	2 082 000
Põllumajandusmeetmed (vesikonnaüle- sed)	268 858 910	344 772 014	18 978 276
Kokku	279 401 910	407 749 076	21 060 276

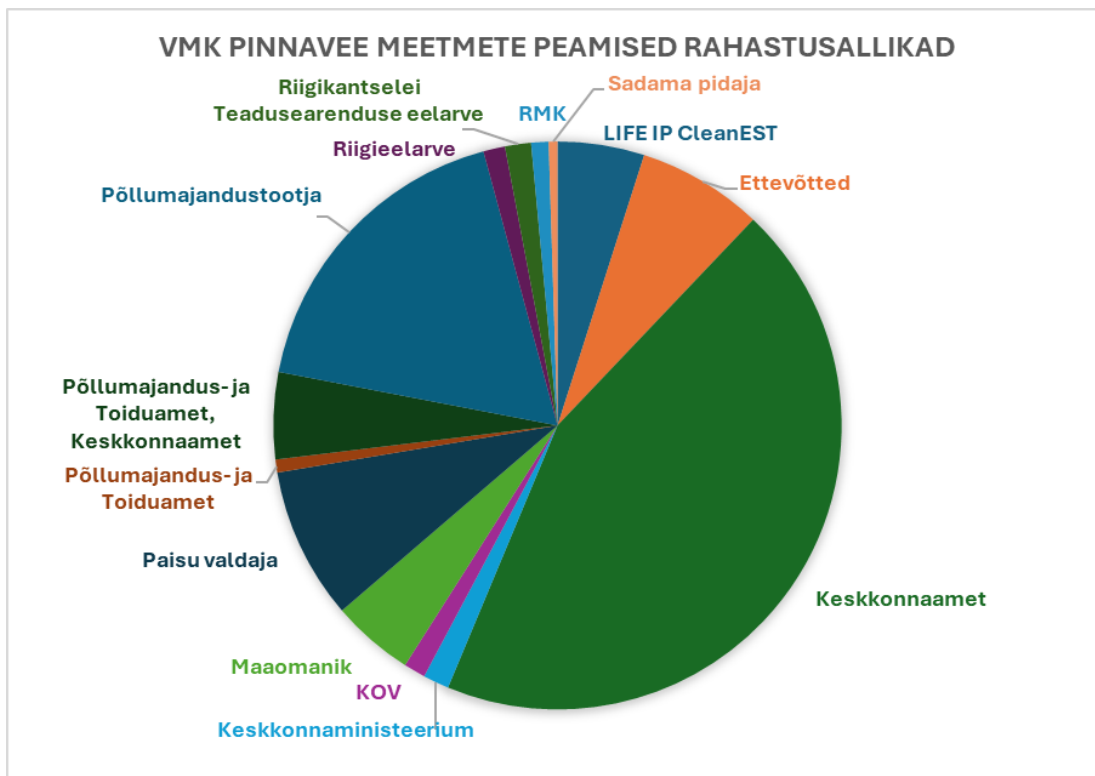
* vesikonnaüleised meetmeid ei jagatud vesikondadele va ÜPP meetmed

Tabel 1. Kolme Eesti vesikonna veemajanduskava meetmete maksumus 2022 – 2027 VMK perioodil.

Pinnaveemeetmetest on Viru alamvesikonnas 194 meetet, millest 163 meetme rahastus tuleb riigieelarvest, riigiametite eelarvest või kohalikul omavalitsuselt, ülejäänud meetmed on rahaliselt kanda ettevõtetel, põllumajandustootjatel, paisu- ja maaomanikel (Joonis 1). Ülejäänud 194 – 163 meetet on rahalise toeta. 191 meetmel on võimalus täiendavaks rahastuseks.

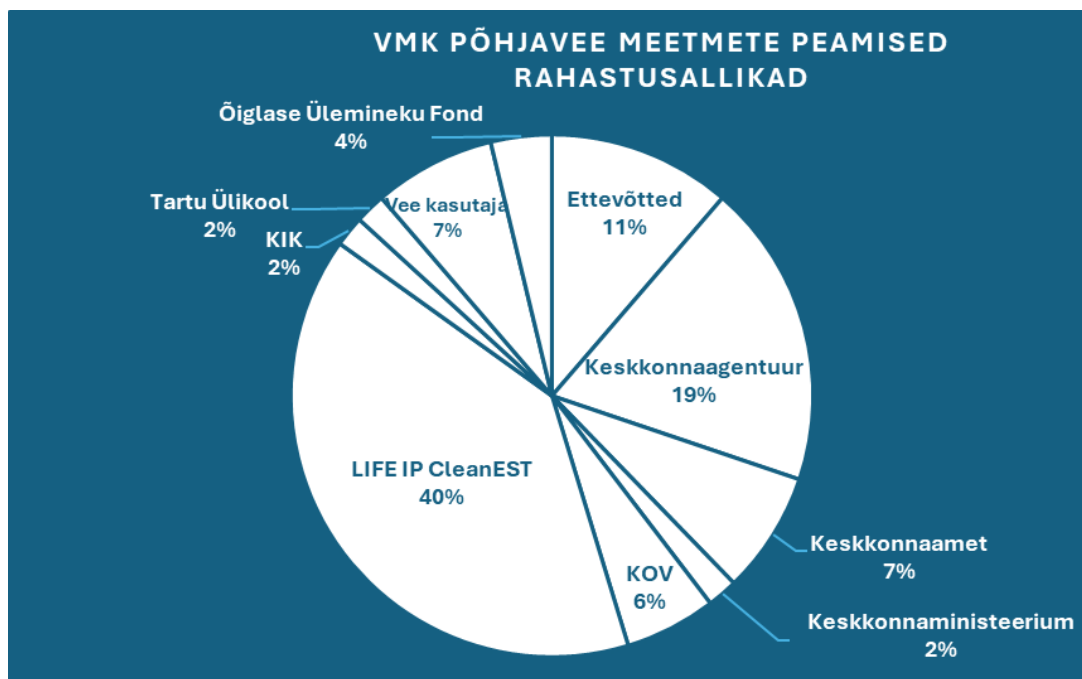
Viru alamvesikonna pinna- ja põhjavee meetmete maksumuseks on hinnatud 26 520 512 eurot. See arvutus ei sisalda vesikonnaüleseid meetmeid, sh põllumajandusmeetmeid Lisa 1 „Viru alamvesikonna veemajanduskava meetmete maksumused perioodil 2022 – 2027“.

²¹ [Vesikonna veeseireprogrammi 2022 - 2027 seletuskiri](#)

Joonis 1. Viru alamvesikonna veemajanduskava meetmete rahastusallikad

Suurem osa VMK põhjavee meetmeid on kaetud LIFE IP CleanEST projekti rahastusest, kokku 21 meetet, mis on kõik rakendatud (Joonis 2).

Joonis 2. Viru alamvesikonna põhjavee meetmete rahastusallikad

4. Rahaliselt panustavad kaasnevad projektid

Peatükis 4 ja 5 kirjeldatakse aruande Lisas 2 kaardistatud kaasnevaid projekte. Kaardistust alustati projekti taotluse ajal tegemise ajal ning on jätkatud projekti vältel. Kaardistuse esimene tööleht kirjeldab, kuidas kaardistust lugeda, teine ja kolmas tööleht on projektitaotluse koostamise ajal kaardistatud suuremad ning väiksemad projektid. Käimasolevad projektid on töölehel „From 2023“, mis iseloomustab kaardistust (projekt võis olla alanud ka varem kui 2023) ning projekti lõppedes viiakse see „completed“ lehele üle.

Veekogumitele enim mõju avaldav survetegur on põllumajanduse hajukoormus. LIFE P CleanESTi piirkondlikust eripärast on projekti fookus jääkreostusel, mistõttu on see valdkond saanud enam tähelepanu kaasnevates projektides. Purtse jõe ja selle lisajõgede puhastamisega jääkreostusest on tegeldud erinevate projektide toel alates 2014. aastast, LIFE IP CleanEST on üks projektidest selles nimekirjas ning edaspidi on vajadused jätkuprojektideks. Kohtkäitlussüsteemid on samuti hajukoormuse survetegur ning selles valdkonnas on ka LIFE IP CleanESTi projekti kaasnevatena kaardistatud hulga reovee, kanalisatsiooni ja joogiveevarustusega seotud projekte. Jõgede ökoloogilise seisundi parandamise panustavad rändetakistuste tegevused ning teised kaasnevad projektid. Oleme kaasnevateesse projektidesse kaardistanud ka otseselt põhjaveele suunatud projektid (laiemalt panustavad põhjavette ka pinnavee seisundi parandamiseks tehtud projektid). Põhjavee projektides oleme kajastanud ka nulleelarvega projekte, mis lahendavad VMK meedet doktoritöö raames.

Jääkreostus on Purtse jõge ja selle lisajõgesid oluliselt mõjutanud ning töid jääkreostuse ohtlike reostuskollete likvideerimiseks alustati 2014. aastal Ühtekuuluvusfondi toel (lisa 2, tööleht „IP projects“, projekt X1). LIFE IP CleanESTis jätkati Purtse vasakpoolse lisajõe, Erra jõe puhastamist Uhaku karstialal. Purtse ja Erra jõge on puhastatud vahemikus 2014–2023 ja nende töödega on eemaldatud 105 000 tonni saastunud pinnast, likvideeritud ohtlikud reostuskolded või vähendatud nendest ohtlike ainete edasikandumise võimalusi, ent reostuse maht Purtse jõel ja selle lisajõgedel on suurem kui selle likvideerimist võimaldanud senised rahalised vahendid. Oluline eesmärk jõgede puhastamisel on elustiku taastamine, mille tulemuslikkust LIFE IP CleanESTi töödest seirame. Reostuse tõttu on ka pärsitud loodusturism, matkamine ja hobikalastus. LIFE IP CleanEST projektist on RMK Põlula kalakasvatus asustanud Purtse jõkke 140 000 noori lõhesid.

Jääkreostust rahastab ka KIKi keskkonnaprogramm. Sellest on likvideeritud reostust Aseri Mere 17 kinnistul (tööleht „Other projects, completed), X20; tehtud jääkreostuse uuringud Kastani tänaval (X25), Koolme maaüksusel (X39), Võru linnas Niidu tänava sadeveetrassist (Y8) ning Konguta vallas (Y26). LIFE

IP CleanEST projekti C.5 tegevusest „Jääkreostusalade uuringud“²² valminud Ahtme asfaltbetoonitehase jääkreostuse likvideerimine projekti valmimise tulemina on Õiglase Ülemineku Fondist rahastatud Ahtme ABT praktilised likvideerimistööd (lisa 2, tööleht „From 2023“, rida 6).

Kohtkäitlussüsteemid on kaasnevates projektides projektide arvulises osas enim esindatud, neid on kokku 75. LIFE IP CleanESTi alguses olid valdavad väiksema mastaabiga reoveepuhastite rekonstrueerimised ning joogiveevarustuse tagamise projektid, hiljem on väikeprojektid asendunud kliimakindla linnaliste asumite vaatega, kus tegeldakse kompleksemalt liigvee juhtimisega, ent veetöötuse nõudeid arvestades on pildis ka erinevad puhastite rekonstrueerimised. Neist viimane on Narva linna Vanalinna linnaosas lahkvoolse sademeveekanaliseerimise ehitus, mida viib ellu AS Narva Vesi Ühtekuuluvusfondi toel (lisa 2, tööleht „From 2023“), rida 3.

Õiglase ülemineku Fond on Ida-Virumaale toonud alates 2022. aastast uusi rahastusvõimalusi, kus majanduseesmärgi täitmist saab toetada ka keskkonnaprojektidega. Nii on ÕÜFist näiteks rahastatud Kurtna järvede veerežiimi taastamine (lisa 2, tööleht „From 2023“, rida 5), mis taastab Kurtna järvestiku veerežiimi ning millest Valgejärve on arvel nii kogumina kui ka VMK meetmena.

Põllumajanduse hajukoormuse vähendamise tegevustest on käimas või lõppemisjärgus kKloridasooni ja selle laguprodukti, kloridasoon–desfenüüli, leviku põhjuste väljaselgitamine; nitraaditundlike alade nimistu läbi vaatamine, vajadusel nimistu muutmise või täiendamise ettepanekute esitamine koos mõjuanalüüsiga (jätk LIFE IP CleanESTi tegevusele C.10 „Põllumajanduse hajukoormuse uuringud“²³), põllumajanduse veekaitse meetmete rakendamise tõhususe mõõtmine pilootpiirkonnas (Sõmeru jõevalgla) I etapp 2023-2025; säästliku silotootmise projekt ning hüdrogeoloogiline uuring Pandivere ja Adavere-Põltsamaa nitraaditundliku alal põhjavee ning saasteainete liikumise ja veehaarete toitealade määramiseks modelleerimise meetodil. Põllumajanduse hajukoormuse projektid on leitavad lisa 1, tööleht „From 2023“ read 7 – 11.

Põhjaveeuuringtest on kaardistatud kaasnevaks projektiks ordoviitsiumi Ida-Viru põlevkivibasseini ja Ida-Viru põhjaveekogumi omavahelise seose väljaselgitamine ohtlike ainete koormusallikate ja päritolu kaudu (lisa 2, tööleht „Other projects, completed“, X40); põhjavees esineva põllumajandusliku nitraadi reostuse geokeemiline areng ja vanus ning selle mõju põhjaveest sõltuvate pinnaveekogude seisundile (Y67); põhjaveekogumi seisundi hindamise ühtsete meetmete projekt lätlastega (Y3) ning teised.

²² [C.5 "Jääkreostusalade uuringud" aruanne](#)

²³ [tegevuse C.10 "Põllumajanduse hajukoormuse uuringud" lõpparuanne](#)

Rändetakistuse käsitletakse samuti mitmete meetmete kaudu ja erinevates projektides. Viimane töösse läinud projekt on Ao II paisu likvideerimise ja eelprojekti koostamine ning uuringute tegemine (lisa 2, tööleht „From 2023“, rida 2).

5. Projektid, mis toetavad meetmeid, ent mis rahaliselt ei panusta kaasnevatesse projektidesse

Oluline fond, mis panustab VMK meetmete rakendamisse on LIFE programm. Et LIFE programmi ei tohi eelarvelises mõttes hõlmata kaasnevate projektide nimistusse, siis on LIFE programmi projektid kaardistatud eraldi töölehel „LIFE projects“. Mõlema lisasse 1 kaardistatud projekti puhul on olnud LIFE IP CleanESTil oluline panus projekti ellukutsumiseks ja rahastuse leidmiseks.

LIFE LATESTadapt projekt ²⁴ "Looduspõhiste ja nutikate lahenduste portfelli arendamine ja demonstreerimine linna kliimakindluse parandamiseks Lätis ja Eestis" esitati LIFE fondi 30.11.2021 eelarvega 5 144 448 €. Euroopa Komisjon teavitas LIFE LATESTadapt projekti rahastamisest kirjaga Ref. Ares(2022)3206854 - 25.04.2022. Projekti algatus sai alguse LIFE IP CleanEST projektist.

Soolikaoja jõgi on LIFE IP CleanEST projekti veeobjekt, mis voolab projekti partneri Rakvere linna territooriumilt läbi. LIFE IP CleanEST tegevuse C.7.1 raames "Soolikaoja sisekoormuse uuring ja leevendusmeetmete väljatöötamine, kui see on vajalik" koostati Soolikaoja taastamisprojekt. Projekti partner Rakvere linn avaldas varakult huvi otsida täiendavaid ressursse Soolikaoja taastamisprojekti elluviimiseks.

Koordineeriv asutus koos projektipartneritega Rakvere Linn, EKUK ja TTÜ algatasid projekti ning pidasid läbirääkimisi LIFE UrbanStorm projektiga, kuna UrbanStorm²⁵ projekti juhtivpartner Viimsi vald seisis silmitsi sarnase vajadusega lahendada valingvihmadest põhjustatud üleujutuste riske. Idee hakkas kiiresti edasi liikuma ning ka teised omavalitsused (sh LIFE IP CleanEST partner Narva linn) avaldasid soovi algatusega liituda. Selle tulemusena esitati novembri 2021 lõpuks LIFE rahastusprogrammile projektitaotlus.

LIFE LATESTadapt projekti üldeesmärk on suurendada Eesti ja Läti linnapiirkondade vastupanuvõimet ekstreemsetele ilmastikuoludele. Projekt keskendub eelkõige sademevee üleujutustele, s.t.

²⁴ <https://lifelatestadapt.viimsivald.ee/et/projektist/>

²⁵ <https://urbanstorm.viimsivald.ee/>

üleujutustele, mis on põhjustatud äärmuslikest vihmasadudest tingitud linna äravoolusüsteemi ülekoormusest, ning rohelise infrastruktuuri (GI) ja looduspõhiste lahenduste (NBS) kasutamisele nende probleemide lahendamiseks.

LIFE SIP WetEST projekt (grant LIFE23-IPE-EE-LIFE SIP WET-EST) on teine Eesti veemajanduskava integreeritud projekt, mille eesmärk on Lääne-Eesti vesikonna perioodi 2022 – 2027 veemajanduskava meetmete rakendamine ning 2028 – 2033 VMK perioodi ettevalmistamine ja meetmete rakendamine. Abikõlblikkuse periood on 01.01.2025 – 31.12.2033 ning projekti eelarve on 29 817 936,86 eurot. Projektis on 17 partnerit, 4 assotsieerunud partnerit (teevad projekti tegevusi ent katavad selleks vajaliku eelarve mujalt vahenditest) ning 18 toetuskirja andnud sisulise huviga vajaduspõhiselt kaasatavat organisatsiooni. Projektis on 10 töopaketti ning peamised teemad on:

1) toimiva veemajanduskavade rakendamise süsteemi loomine ja juurutamine, seni on süstemaatiline tegevuste tegemine toimunud riigiasutuste tasemel aga veekogumite seisundi parandamiseks on vaja, et keskkonkakasutajad rakendaksid leevendus ja taastemeetmeid ning VMK töölauda loomine;

2) VMK täiendavate ressursse koondava üksuse loomine, sh uute finants-meetmete välja töötamine veevaldkonda, eesmärk täiendada ca 60 miljoni euro (6-7MEUR/a) koondamine VMK tegevusteks;

3) erinevate direktiividega seoses veekeskkonnas tehtavate seirekavade ühtlustamine, dubleerimise vähendamiseks, andmete parema riskasutatavuse tagamiseks ja ressursside kokku hoidmiseks ja VRD nõude täitmiseks, mis näeb VMK-s ette veekoguga seotud rangeima kaitse-eesmärgi arvestamist, valitud aladel veepoliitika raamdirektiivi veeseire, merestrateegia direktiivi ja loodusdirektiivi/Natura seisundihindamise ühtlustamise piloteerimine;

4) põllumajanduse veekeskkonda säästvate sekkumiste/praktikate piloteerimine 3 veekogumi valgalal (Räpu, Raikküla, Rägina vooluveekogumid) terviklik lähenemine, kuhu kaasatakse kõik valgalal olevad põllumajandustootjad, planeeritakse nende maadele meetmed ja toetatakse tootjaid toetuse taotlemisel meetmete rakendamiseks;

5) maaparanduse veekeskkonda säästvate tehniliste hoiutöö lahenduste piloteerimine 4 pilootvalgalal nii põllu- kui metsamaal, uute keskkonnahoidlikumate maaparandushoiu praktikate leidmine ja juurutamine. Maaparanduse mõju vähendamiseks ei ole VMKs varem fokuseeritult tegeletud ja puuduvad ka kulutõhusad meetmed mõjude leevendamiseks.

6) Madalate lahtede ja järvede sisekoormuse küsimuse lahendamine, kahe pilootala näitel: Harku järv (biomanipulatsioon eesmärgiga veekogumi seisund heaks saada) ja Haapsalu laht (vetika ja

karbikasvatus+sinimajanduse arengu toetamine). Veemajanduses ei ole lahtede ja madalate järvede sisekoormuse küsimusega tegeletud, ei ole metoodilist lähenemist ega tehnilisi kulutõhusaid meetmeid, mida rakendada veekogumi seisundi parandamiseks, setete eemaldamine on seni ekspertide välja pakutud lahendus aga see on väga kulukas tegevus. Haapsalu Tagalahes piloteeritakse vetika ja karbikasvatust veekogumise seisundi parandamiseks ning arendatakse sellest äritegevus.

6. Kaasnevate projektide eelarve

Kokku on alates LIFE IP CleanEST projekti algusest, sh taotluse lissasse kaardistatud projektid kuni kaasnevate projektide aruande valmimiseni esitatud 120 sellist projekti, mis on saanud positiivse rahastusotsuse. 120 projekti summaarne maksumus on 131 811 210 eurot ja 78 senti, millest on kasutatud seisuga 31.12.2024 summas 86 627 892 eurot ja 07 senti. See ületab rahastusleppes lubatud eesmärgi (vt peatükk 2) 44%ga.

7. Planeeritavad kaasnevad projektid

Jääkreostus: EL Ühtekuuluvusfondist rahastatud Kiviõli kraavi ja Erra jõe ülemise lõigu jääkreostuse ohutustamistöde tegemisel selgus, et reostuse tegelik maht oli eeluuringutega määratud eeldatavast mahust oluliselt suurem. Kui eeluuringutega määratud reostuse eeldatav maht oli ligikaudu 24 000 m³, siis tegelikult kaevati välja ja ladestati VKG prügilasse ligikaudu 33 000 m³ reostunud pinnast. Selgus, et Kiviõli kraav oli paepinnasesse lõhatud ja sisaldas eeldatust oluliselt suurema koguse reostust. Lisaks selgus, et mitmes kohas olid reostunud ka väljaspool praegust jõesängi asuvad lammialad ja ilmselt oli kunagise jõe süvendamise käigus tõstetud osa reostust jõe kallastele. Vaatamata sellele osutus võimalikuks projekti reservide arvelt ohutustada 96 000 m³ võrra suurem reostuse kogus kui esialgu kavandatud. Siiski ei olnud võimalik projekti eelarve ammendumise tõttu lõpetada kogu kavandatud tööd sellel Erra jõe lõigul. Ohutustamata jäi Erra jõe lõik pikkusega 2,4 km. Ekspertide hinnangul väljakaevamata jäänud reostus jõevette tõenäoliselt tavaolukorras liikuma ei pääse, sest reostus on stabiliseerunud ja kattunud puhta settega. Kuna ei ole siiski saajaprotsendiliselt tagatud, et erakorraliste ilmastikutingimuste- või koordineerimata kaevetööde tagajärjel hakkab reostus välja voolama, otsib Kliimaministerium Erra jõe puhastamise lõpuleviimiseks rahastusvõimalusi. 2 miljonit maksev vajadus on antud Õiglase Ülemineku Fondi rahastustaotluste nimekirja ning on aruande koostamise ajal otsuse ootel.

LIFE IP CleanEST projekti tegevuse C.5 „Jääkreostusalade uuringud“ aruande²⁶ järelduste põhjal vajavad jätkurahastust LIFE IP CleanESTis koostatud projektid Tamsalu liipiriimmutustehase, Rakvere autobaasi tankla ja Kiviõli keemiakombinaadi jääkreostuse ohutustamiseks.

Aktiivselt tuleb jätkata ka teiste survetegurite projektidega nagu kohtkäitlussüsteemid, põllumajanduse hajukoormus ning rändetakistused.

Probleemkohaks on kaasfinantseeringu leidmine, sest LIFE IP CleanEST projekti rakendamise ajal on realiseerunud mitu projekti alguses mitte teada olnud välist riski: COVID-19 nakkuspandeemia, inflatsioon, julgeolekurisk, maksutõusud, majanduse langus ja riigiasutuste kärped, mille tõttu on riik muutnud prioriteete ning keskkonnaprojektide rahastuste omaosaluse hankimine on raskendatud.

Rändetakistuste projektidest vajab realiseerimist teisest allikast LIFE IP CleanESTist rahastatud C.11 tegevuse „Rändetakistuste lahendamine“ raames valminud tööprojektid. Palun vaata uuringu aruannet LIFE IP CleanESTi kodulehelt „Aruannete“ rubriigist C.11 tegevuse alt. Uuring valmis selle raportiga paralleelselt, seetõttu ei olnud võimalik viidet lingina lisada.

8. Kokkuvõte, järeldused

Viru alamvesikonna veemajanduskava täiendavate meetmete rakendamiseks rahastuse hankimine toimub mitmel erineval viisil: meetmeid rakendatakse rakendavate asutuste tööjõuga, mis on rahastatud riigieelarvelistest vahenditest; teadustöö raames; erinevatest struktuurivahendite ja otsetoetuste allikatest ning fondidest, KIKi keskkonnaprogrammist (allikas on keskkonnatasud); meetme rakendajate omavahenditest, meetmete rakendajad lisavad meetmete rakendamistöödesse ka omaosalused. Eri rahastusallikate hulk tähendab vajaduste profileerimist allikate nõudmistele, võimaluste konsulteerimist rakendajatega ning projektide taotlemis, elluviimist ja aruandlust. Viru alamvesikonna kaasrahastuste leidmise ja rakendajateni viimisega tehakse pidevat tööd, mis annab alusta arvata, et veemajanduskava III tsükli meetmed jõutakse tsükli lõpuks rakendada.

Järeldused:

- Projekti algusest peale on realiseerunud mitmed välised riskid, mille tulekut ei osatud ette prognoosida. See on põhjustanud kaks olukorda: teinud omaosaluste leidmise keerukamaks ning fondide fookuseid on suunatud riiki tabanud riskide maandamiseks.

²⁶ [LIFE IP CleanEST tegevus C.5 "Jääkreostusalade uuringud" aruanne](#)

- Vee valdkonna madal prioriteetsus kliima- ja teiste poliitikate järel seab väljakutsed vee valdkonna kajastamiseks fookusteemade võtmes.
- Planeeritud 60 miljoni täiendava rahastuse kaasamine on projekti taotlusesse kaasatud projektidega loendamist alustades täidetud ja ületatud.

9. Soovitused Viru alamvesikonna veemajanduskava meetmete kaasnevate projektide rahastusallikate ja sisu edaspidiseks korraldamiseks

Täiendavate rahastusallikate mitmekesistamine ja strateegiline lähenemine

- Kasutada nii Euroopa Liidu kui ka riigisiseseid uusi rahastusprogramme nagu Õiglase Ülemineku Fond, Interreg ja Horizon Europe.
- Suurendada koostööd eraettevõtetega, pakkudes avaliku ja erasektori partnerlust.
- Uurida täiendavate rahastusvõimaluste loomist sidusvaldkondades, näiteks looduspõhiste lahenduste (NBS) ja säästliku põllumajanduse edendamiseks.

Kaasfinantseerimise barjääride ületamine

- Luua reservfinantseerimisfond, mida saaks kasutada omaosaluse katmiseks projektides, mille kaasfinantseerimise leidmine on keeruline.
- Taotleda KIK keskkonnaprogrammist toetust kaasfinantseeringute katmiseks.

Projekti partnerite võimestamine

- Korraldada partneritele regulaarseid koolitusi ja teabepäevi erinevate rahastusallikate kohta.
- Luua online tööriist rahastusvõimaluste leidmiseks ja jälgimiseks, sidudes selle otse meetmete vajadustega.

Regionaalne ja riiklik koostöö

- Süvendada suhtlust riigi ja omavalitsuste tasandil, et veenda otsustajaid veeprojektide prioriteetsuses.
- Töötada välja piirkondlikud strateegiad kaasfinantseerijate kaasamiseks.

Meetmete prioriseerimine

- Keskenduda olulisematele surveteguritele nagu põllumajanduse hajukoormuse ja jääkreostuse vähendamine, samuti rändetakistuste eemaldamine.
- Laiendada looduspõhiste lahenduste (NBS) rakendamist, eriti urbaniseeritud aladel.

Seire ja mõju hindamine

- Juhtida rohkem ressursse mõjude seireks, et tagada projekti meetmete tõhusus ja nähtavus.
- Luua süsteemne tagasiside mehhanism projekti elluvijate ja otsustajate vahel.

Sidusprojektide arendamine

- Julgustada uusi kaasprojekte, mis keskenduvad teadlikkuse tõstmisele, näiteks veemajanduse haridusprogrammid ja kogukonnaprojektid.
- Piloteerida uuenduslikke tehnoloogiaid, nagu vetikate ja karbikasvatust veekogude seisundi parandamiseks.

Kommunikatsiooni tõhustamine

- Tõsta avalikku teadlikkust projekti meetmetest ja saavutustest, tugevdades kommunikatsiooni sotsiaalmeedias ja üritustel.
- Luua projektide tulemuste andmebaas, mis oleks kättesaadav nii ekspertidele kui ka avalikkusele.